

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження
Судіка Святослава Ігоровича

**«Оперна творчість Н. Порпори у контексті виконавської практики
останньої третини XX – першої чверті XXI століть»**

представлене на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 – «Музичне мистецтво»,
галузь знань 02 – «Культура і мистецтво»

Повернення оперної спадщини Ніколи Порпори у виконавський обіг останньої третини XX – першої чверті XXI ст. стало одним із найцікавіших прецедентів «ревіталізації» барокової культури. Будучи однією з ключових фігур неаполітанської оперної школи та творцем еталонної педагогічної системи, Н. Порпора протягом тривалого часу сприймався в музикознавстві крізь призму суперництва з Г.Ф. Генделем чи як суто «педагог Фарінеллі». Сучасна виконавська практика докорінно змінила цей фокус уваги, довівши самоцінність його партитур для новітнього театру.

Динаміка розвитку сучасного музикознавства вимагає постійного переосмислення історичної спадщини крізь призму новітніх виконавських та репрезентативних практик. У цьому контексті дисертаційне дослідження Судіка Святослава Ігоровича постає як вагомий і своєчасний внесок у вітчизняну мистецтвознавчу науку. Автор звертається до висвітлення постаті та оперного доробку Н. Порпори – одного з найвизначніших, проте тривалий час несправедливо забутих діячів італійського бароко. Актуальність обраної теми переконливо обґрунтована у Вступі (с. 16-18) і зумовлена кількома факторами: по-перше, визначальним впливом руху історично інформованого виконавства на сучасну музичну культуру; по-друге, необхідністю подолання істотних «лакун» у вітчизняному музикознавстві щодо цілісного аналізу життєтворчості Н. Порпори; по-третє, потребою систематизації та концептуалізації провідних стратегій репрезентації барокової опери на сучасних сценічних й цифрових просторах. Наукова новизна дослідження полягає у первинній для українського мистецтвознавства спробі комплексної аналітики вокально-педагогічної системи Н. Порпори та системного

розкриття алгоритмів ревіталізації його оперних творів у сучасній виконавській культурі останніх п'яти десятиліть.

Дисертація загальним обсягом 216 с. (181 с. основного тексту) має чітку, логічно впорядковану структуру. Робота складається з Анотацій, Вступу, двох розлогих Основних розділів, Висновків, Списку використаних джерел (157 найменувань, з яких 143 – іноземними мовами) та Додатків. Така пропорційність та виваженість структури сприяють послідовному розкриттю мети й завдань дослідження.

У Розділі 1 «Постать Н. Порпори в історії вокального мистецтва Західної Європи» здобувач формує фундаментальне теоретико-методологічне підґрунтя. Підрозділ 1.1 присвячено теоретичній рецепції вокальної культури Бароко. Автор розгортає панораму становлення барокової естетики, спираючись на категорію афекту, теорію монодії та риторичну природу сольного співу. Спираючись на думки С. Кьюзик, Б.Р. Геннінг та інших дослідників, дисертант слушно акцентує на тому, що бароковий голос запозичив інструментальні прийоми, а виконавець набув статусу центральної постаті оперного дійства (с. 26, 28). З особливою прискіпливістю у підрозділі 1.2 дослідник аналізує постать Н. Порпори крізь призму базових концептів доби. Вагомим здобутком автора є уточнення періодизації творчості композитора (с. 43-48): 1. 1708-1733 рр. – ранній моножанровий період (панування *opera seria*); 2. 1733-1750 рр. – період трансформацій, зумовлений лондонським суперництвом із Г.Ф. Генделем, зверненням до пастіччо (знаний «Орфей» 1736 р.), *opera buffa*, серенат і інструментальних жанрів; 3. 1750-1768 рр. – пізній період. Глибоко проаналізовано вокально-педагогічну систему Н. Порпори, де педагогіка розглядається не просто як набір технічних вправ (фіксований звук, *messa di voce*, дихання *appoggiare la voce* тощо), а як цілісна методика виховання музиканта-інтерпретатора, здатного підпорядкувати віртуозність драматургічній доцільності та передачі афекту (с. 28, 41).

Розділ 2 «Оперна творчість Н. Порпори у сучасних виконавських версіях» становить практично-аналітичне ядро дисертації, у якому автор демонструє високий рівень інтерпретологічного та видовищно-виконавського аналізу. У підрозділі 2.1 висвітлено сценічне буття опер «Аріадна на Наксосі», «Впізнана Семіраміда», «Мітрідат», «Карл Лисий», «Анжеліка» та «Поліфем». Автор переконливо показує еволюцію сценічної репрезентації «Поліфема» – від перших реконструктивних спроб до масштабних вирішень 2024 р. в контексті феномена «режисерської опери». У підрозділі 2.2 репрезентовано глибокий аналіз концертних версій («Поліфем», «Філандро», «Карл Лисий», «Орфей»). Автор доводить, що концертне виконання постає не лише «економним інструментом» ревіталізації, але й специфічною можливістю фокусування уваги слухача суто на музичній драматургії та стилістиці НІРР (с. 135–153). Підрозділи 2.3 та 2.4 переконливо розкривають значення цифрової репрезентації – від повних студійних/концертно-студійних аудіорелізів до сольних альбомів зіркових вокалістів (Ф. Фаджолі, Ч. Бартолі, А. Шолля, Ф. Жарускі). Дисертант системно виділяє алгоритм відродження оперної спадщини: від включення окремих арій у сольні програми – через повні концертні виконання та студійні записи – до повноцінного сценічного втілення.

Сформульовані автором теоретичні узагальнення та висновки мають високий ступінь наукової обґрунтованості. Вони базуються на опрацюванні солідного масиву нотних джерел, аудіо- та відеозаписів, а також фундаментальної вітчизняної та зарубіжної спеціальної літератури (157 джерел). Методологічний апарат (історичний, системний, жанрово-стильовий, аксіологічний, інтерпретологічний та виконавський методи) застосовано коректно та адекватно поставленим завданням. Результати дослідження пройшли належну апробацію на чотирьох науково-практичних конференціях та повною мірою висвітлені у трьох одноосібних статтях здобувача, опублікованих у вітчизняних фахових виданнях категорії «Б».

Відзначаючи безперечні наукові здобутки та беззаперечну академічну цінність поданої праці, вважаємо за необхідне висловити кілька зважених зауважень та критичних міркувань:

1. У дисертаційному дослідженні є певний дисбаланс між аналізом нотного тексту та аналізом виконавських версій: при детальному висвітленні сценічних, концертних та аудіорелізів у Розділі 2 (с. 73-188), автор іноді занадто захоплюється описами театральних-режисерських рішень та сценографічних контекстів, натомість праці не завадив би більш поглиблений суто музично-теоретичний аналіз специфіки гармонічної мови, формотворення та інструментовки в оперних партитурах Н. Порпори у порівнянні з його сучасниками.

2. Застосовуючи концепт «твір виконавця» стосовно барокової опери, дисертант не завжди чітко розмежовує історичну барокову виконавську імпровізаційність (варіювання *da capo*, каденції) та сучасне режисерське переосмислення оперного тексту (концептуальний театр). Доцільно було б чіткіше теоретично розвести ці два рівні інтерпретаційного трансформування.

3. Слід вказати на певну однобічність у формуванні джерельної бази дослідження. Залучивши розлогий масив іноземних публікацій, здобувач дещо обмежив поле вітчизняного наукового дискурсу. Зокрема, у списку використаних джерел відчутна нестача фундаментальних праць провідних українських оперознавців та дослідників вокального мистецтва. Поза увагою автора залишилися дослідження М.Р. Черкашиної-Губаренко, присвячені еволюції та драматургічним закономірностям барокової опери, праці В.О. Гіголаєвої-Юрченко (зокрема її розвідки щодо гендерних вимірів виконавства та феномена співаків-кастратів XVIII століття), а також публікації Н.О. Говорухіної, в яких висвітлено специфіку сучасного контртенорового співу. Залучення цих праць дозволило б глибше концептуалізувати аналітичну частину роботи та міцніше вкорінити її у контекст сучасної української гуманітаристики.

4. У тексті трапляються поодинокі стилістичні повтори та описки в іноземних термінах або власних назвах, що, втім, не знижує загального позитивного враження від наукового стилю праці.

У межах наукової дискусії пропонуємо здобувачеві дати відповіді на такі запитання:

1. Які саме конкретні акустичні та вокально-технічні параметри системи Н. Порпори, на Вашу думку, є найскладнішими для відтворення сучасними співаками-контртенорами під час виконання арій, написаних первинно для кастратів?

2. У підрозділі 2.1 Ви детально розглядаєте феномен «режисерської опери». Де, на Вашу думку, проходить межа між художньо виправданою режисерською актуалізацією барокової opera seria та концептуальним спотворенням риторично-афективної природи авторського музичного тексту?

Аналіз дисертаційного дослідження «Оперна творчість Н. Порпори у контексті виконавської практики останньої третини XX – першої чверті XXI століть», представленого на здобуття наукового ступеня доктора філософії, дає підстави дійти висновку, що воно є самостійною, завершеною науковою працею, яка містить обґрунтовані наукові результати у галузі музичного мистецтва, що відповідають чинним вимогам, затвердженим МОН України. Таким чином, зміст дисертації, актуальність теми, наукова новизна отриманих результатів, що обґрунтовані та викладені у Висновках, дотримання академічної доброчесності дають підстави констатувати, що Судік Святослав Ігорович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 02 – «Культура і мистецтво» за спеціальністю 025 – «Музичне мистецтво».

Кандидат мистецтвознавства,
в.о. завідувача кафедри сценічної мови
ХНУМ ім. І. П. Котляревського,
доцент

Анна ХУТОРСЬКА